

НАШИТЕ КРАИШТА И ЛУЃЕ ВО БИОГРАФИЈАТА НА СКЕНДЕРБЕГ ОД МАРИН БАРЛЕТИ

Скадарскиот свештеник-хуманист Марин Барлети ја задолжи европската литература со едно свое дело кое стана извор за многубројни уметнички и историски обработки. Се работи за неговата волуменозна *Vita et res gestae Christi athletae Georgii Castrioti, Epirotarum principis, qui propter heroicam virtutem suam a Turcis Scander-beg cognominatus est...* издадена за прв пат во Стразбур 1537 година. Во тринаесетте книги што го сочинуваат ова дело исцрпно е прикажан животот и херојската борба на големиот албански водач. Иако има панегиричен карактер и содржи некои неточности, особено во хронологијата, сепак ова дело и по своите уметнички квалитети, а и поради податоците што ги дава претставува мошне интересна лектура од која речиси половина милениум црпеле инспирација плејада поети, прозаисти, историчари. Албанските научници набројуваат повеќе од илјада наслови во кои се прикажува животот и делото на Скендербег на кои повеќе или помалку, директно или индиректно како извор им послужила токму оваа книга на Барлети. Напишана е на латински јазик, но наскоро по првото издание се појавиле преводи на италијански, француски и англиски што сведочи за големиот интерес што го предизвикала зашто делото на Скендербег и тогаш, како и денес, предизвикувало восхит кај сите слободољубиви луѓе.

Опишувајќи го животниот пат и борбата за независност и слобода на Скендербег од неговото раѓање до смртта, Барлети дава избобиство податоци за битките што тој ги водел, за војсководците што се судрувале со него, за времето и местата каде што се одвивале тие битки.

Бидејќи Скендербег во течение на својата долгогодишна борба со Турците оперирал и на територијата на Македонија, кај Барлети среќаваме маса податоци и описи на области, места и градови од овој терен, како и некои карактеристики на менталитетот на жителите од тие места. Овие податоци би можеле да бидат интересни за истражувачите на историјата на

нашите места и народи од 15 век зашто, покрај географскиот приказ на некои локалитети од нашата територија, од книгата на Барлети може нешто да се дознае и за животот на жителите од нашите краишта во тоа време, како и нивното учество и помош во ослободителната борба на албанскиот народ против турските поробувачи.

Ги преведовме фрагментите што содржат такви податоци и ги излагаме следејќи го текстот на оваа книга.

стр. 13

Впрочем, да ја оставиме засега малку Унгарија, додека веста за големата несреќа и нејзиниот гласник стигнат до Амурат и да се вратиме во Епир.¹⁾ Откако го искали гневот на повеќе страни и ги исполни желбите на сите, Кастриот, чијашто војска повеќе беше украсена одошто натоварена со плен симнувајќи се со забрзан марш со одредот, на седмиот ден стигна во Горен Дебар. Ова место се наоѓа на територијата на Трибалите и е оддалечено од Круја 70.000 чекори. Кај Епирците е особено познато по тоа што раѓа мошне храбри луѓе. Освен тоа, заради верноста и многуте подвизи што ги беа извршиле во полза на владеењето на таткото (на Скендербег) — Јован, додека овој беше беспокојуван од Отоманецот²⁾, на Скендербег му беше познато и многу драго ова место. Освен Светиград, на границата, до влезот во Македонија нема некој друг град или тврдина. Жителите, растурени по планините и долините, живеат неоградени со сидини зашто со самата природа на теренот се заштитени од нападите на непријателите.

стр. 17

Пред сè друго, Скендербег, пред да се упати да го ослободи останиот дел од своето владеење, таму на границата, недалеку од Светиград и на планината Мокреа, постави повеќе од 2.000 мошне храбри луѓе за да го затвори излезот на непријателите кои се наоѓаа во Провинцијата и да го опсади природот, ако во меѓувреме Амурат испрати некоја војска. Таму имаше доста удобен и рамен пат што водеше од Македонија и Тракија кон Епир. Самиот тој (Скенд.) со останатата војска се симна во Долен Дебар.

---

1) Во 1442. год. Унгарците на чело со Јан Хуњади завојувале со Турците и им нанесле неколку порази. Следната година Скендербег бил испратен од Мурат II против Унгарците. Хуњади ѝ нанесол тежок пораз на Турската војска кај Ниш, а Скендербег, заедно со својот внук Хамза Кастриоти (кај Барлети — Амеса) и еден одред од 300 албански коњаници, го напуштил турскиот логор и отишол во Албанија. Според Барлети, Скендербег свесно ги саботирал акциите на турската војска против христијанските народи и чекал одамна прилика дефинитивно да го напушти дворот на Мурат чиј заложник бил.

2) Целата област Дебар (Горен и Долен) влегувала во составот на владеењето на Јован Кастриот — таткото на Скендербег.

По правиот пат одеа кон Петра Алба којашто од Петрела е оддалечена 30.000 чекори исто колку и од Круја, а пак Петрела е оддалечена од Круја 25.000 чекори. Овој град се наоѓа во Ематија на висок планински врв. Снабдувањето на градот со храна беше тешко така што граѓаните, освен од глад, не се плашеа од никаква непријателска сила. Во самото подножје на планината тече реката Емат којашто придонесува не само со својата убавина туку и со заштитата и удобноста што ја создава. .... Откако го зајакна градот (Петра Алба) со неопходните работи, одвај што беше оставена можноста за здивнување, со истиот жар се упати кон Стелусиј. Овој град се наоѓа на 25.000 чекори оддалеченост од Петра Алба, а околу 50.000 од Круја. Градот, макар што не би можел да се пофали во однос на просторноста, сепак заслужува да се истакне поради природната утврденост на месноста и поради здравото поднебје. Во ематските планини се наоѓа една висока планина, а во средината на една убава долина превојот како со рака направен и мошне убаво заграден со ѕидини го прави ова утврдување.

Остануваше Светиград чнешто име кај Илирите³⁾ значи исто што и кај нас Свет Град. Епирецот (Скенд.) воопшто не се задржа во Стелусиј, туку со најголема брзина ја доведе војската тука. Овој град се наоѓа во Горен Дебар, лежи на границите на неговото владеење, како што кажавме веќе и за другите, на висока планина како некое орлово гнездо, забележителен, со скоро еднаков обем како и Стелусиј. За сите овие градови што ги набројавме не ние познато кој ги основал во минатото. Зашто оние коишто ги беа изградиле, старите македонски и епирски кралеви како Меандрија, Хераклеа, Тоглус, Никополис, Ехин, Леукас и други некои, кога непријателите на римскиот народ или поточно пожари и чуми за сиот човечки род — Готите и Галогрците го нападнаа светот, сите тие градови беа разурнати и сравнети со земјата од нив. Поради тоа, жителите на Провинцијата и местните владетели, по долго време, сакајќи да ги соберат на едно место распрсканите луѓе и некако да ја оформат провинцијата, видно дека е тешко да се возобноват старите остатоци. Дури и да можат да се подигнат пак оние градови што беа изложени на несреќи и непријателски напади — тие се наоѓаат во најголем дел на равничарски места. Затоа си избраа седишта на највисоките планини и превои и ги основаа овие утврдени градови коишто беа малечки зашто местоположбата не позволяваше поголем обем на ѕидините, а и нивната одбрана поради тоа би била полесна во случај да ги нападне некоја непријателска сила.

³⁾ Под терминот Илири, Барлети го подразбира словенското население.

стр. 26.

„Денес, со исклучок на Светиград, не остана ни мирис (како што се вели) во провинцијата од него (непријателот — Љ. Б.). Сепак, намераваме да направиме нешто и за останатите (градови — Љ. Б.), а првиот напад треба да биде уперен кон Светиград и против него треба првин да се земе оружјето. Нечесно и тешко е непријателот, за најголем срам на епирското име, таму да има корења. Во моментот требаше да отстапиме зашто, ако се обидевме да ја совладаме упорноста на Светиград со уште поголема упорност, можеби само ќе направевме залуден обид и ќе моравме да отстапиме срамно победени, а со тоа ќе му дадеме можност на непријателот малку по малку да свикнува да ги омаловажува нашите обиди. Зашто треба да се бориме не само со луѓето туку и со климата“⁴⁾

стр. 27

Ова беше причината на сето негово вознемирување: оние остатоци од Турците коишто се отргнаа од рацете на нашите, особено гарнизоните на Петрела, Стелусиј и Петра Алба, по тој случај, се собрале во Македонија околу градот Охрид, а тоа е турски град во Македонија, кога виделе дека Скендербег ја испратил војската се повлекол во Круја, во зимскиот логор и дека сите воени операции се замрени како да настапил мир, поттикнати од желбата за одмазда, а и сакајќи со некој славен подвиг да го оправдаат својот срам и гревот поради вероломноста, ги подбудија останатите и се упатија кон Светиград зашто беа чуле дека таму бил оставен Мојсеј со еден гарнизон да го чува и опсадува градот.

стр. 31

Затоа (Скенд.) уважувајќи го мислењето на мнозинството, кое беше и подобро, ја напушти во моментот грижата за Светиград и ја однесе војската во други места, намеравајќи да го прошири своето владеење. Сè што беше плодносно околу градот⁵⁾ го опустоши и уништи, лишувајќи ги опсадените од сета летина и не оставајќи им ништо освен голите ѕидини.

Сето ова⁶⁾ не остана долго тајна за Амурат зашто сè повеќе и повеќе гласници од Охрид и останатите краеве на Македонија ги полнеа неговите предворја, жалејќи се дека сè е ограбено и уништено и дека освен смрт и ропство ништо друго не може да се види.

Горен и Долен Дебар уште пред тоа доброволно се приклучија кон неговото (на Скенд.) владеење, убивајќи ги со сопствени раце турските гарнизони или предавајќи му ги на новиот водач. Овие места некогаш

⁴⁾ Фрагмент од говорот на Скендербег одржан пред војниците во кој ги објаснува причините за одлагањето на акциите за заземање на Светиград кој, како и другите градови од неговото владеење, бил под турска администрација.

⁵⁾ Светиград.

⁶⁾ Операциите на Скендербег за повторно заземање на териториите што припаѓале на владеењето на татко му.

биле под власта на татко му Јован. Овој, како што веќе е кажано, бил принуден од Амурат да склопи мир, па заедно со синовите што ги дал како заложници, според одредбите на тој договор, морал да го даде и Дебар. Поради тоа сметаа дека е подобро да се заземе поблискиот Светиград, бидејќи тој се наоѓа во Долен Дебар, а и поради тоа што отсекаде сè беше опсаднато од непријателот и немаа никаква воена поткрепа, па ни доволно храна за луѓето. Намераваа да ја отцепат Мокреа и многуте други места коишто никогаш не биле под власта на родот на Кастриотите, па подигајќи востанија на жителите и предизвикувајќи страв, или причинувајќи им непријатности подолго време, да ги принудат да ја прифатат неговата власт.

стр. 40

Приходот на Скендербег во Епир изнесуваше 200.000 златници годишно. Макар што имаше пошироко владеење од било кој друг владетел во Провинцијата, сепак треба да се признае дека беше и премногу оптоварен со давачки. Тој не можеше таа сума да ја бара само од својот народ којшто сиот секојдневно согоруваше во битките и којшто, така да кажам, со едната рака ги обработуваше полињата а во другата го држеше мечот. Голем придонес во ова имаа соланите што ги имаше, а кои беа далеку најубави. Тие се наоѓаа во местото Кампунескуши кое беше меѓу една планина и месноста наречена Селита, од една страна, а од друга — Свети Никола.

стр. 42

Откако секој одделно се пријави⁷⁾, Кастриот ја преброи војската и изврши смотра. Потоа ги крена знамињата и ја напушти Круја испратен со многу молитви и добри желби искажани од оние што остануваа. Го постави логорот недалеку од Долен Дебар.

стр. 47

На залезот на сонцето Скендербег го постави логорот во Долен Дебар на 80.000 чекори од Круја, под еден рид обраснат со трње или поточно до една шума полна со густы дрвја.

стр. 68

Ферисиј паша⁸⁾ се приближуваше кон границите (на Македонија — Љ. Б.). Скендербег, известен од месните стражи (бидејќи тој секогаш, во секоја ситуација настапуваше со организирана војска), веднаш ја искористи приликата што му ја даваја времето и теренот и прв ја зазеде долината наречена Мокреа, која, всушност, претставуваше един-

---

⁷⁾ Скендербег се подготвуваше да даде отпор на турската војска што ја испратил против него Мурат II на чело со Али паша за да го загуши албанското востание.

⁸⁾ Турски војсководец, испратен против Скендербег.

ствено место од каде што варварите (Турците — Љ. Б.) можеа да поминат, и ја исполни со војска.

стр. 70

Кастриот, макар што малку доцна, беше известен за овие работи (опустошувањата што ги извршиле Турците — Љ. Б.) и со 4.000 коњаници и со 1.000 пешаци дојде до Мокреа.

стр. 79

Илирите веднаш се собраа од секаде на едно место (а позната е брзината на ова племе), ја згусија одбраната и ја утврдија положбата на водачот (Скендербег — Љ. Б.), го оневозможија непријателот и тоа повеќе бранејќи одошто борејќи се.

стр. 91

Самото место што го беа избрале за тој судир Оронихеј или како што почесто се наречува Оронохиј се наоѓа во Горен Дебар, во една не многу широка рамница, на 6.000 чекори оддалеченост од Круја.

стр. 100

Тогаш Кастриот се концентрирал на одделување на војската. Пред сè, си избра за себе 10.000 луѓе коишто неодамна ги беше водел со себе против Венетите и коишто кај Оронихеј се беа покажале како добри и нив намераваше да им ги спротивстави на Турците во еден поотворен судир, во зависност од можноста што ќе му ја пружи теренот.⁹⁾

стр. 103

Мојсеј се враќаше од Светиград, градот што се наоѓа на границата со Варварите и којшто го обеспокојуваше Скендербег.¹⁰⁾ Дебранинот го беше укрепил (Светиград — Љ. Б.) со сè, со луѓе, со оружје, со храна и со некои направи коишто изгледа беа направени специјално за таа прилика. Сè што можеше да претставува пречка — старците, децата и жените, беа изведени надвор од градот, а грижата за Светиград му беше доверена на Петар Перлат, силен маж и искусен воин. Но она што се чинеше дека е далеку најарно, според исходот на работите, се покажа како мошне погубно: Речиси, целата одбрана ја сочинуваша дебарски војници коишто како највоинствени од целата земја Мојсеј ги беше одбрал за таа задача . . . . . Самиот тој (Скендербег — Љ. Б.) со неколкумина коњаници дојава до Светиград зашто беше загрижен за овој град повеќе одошто може да се искаже.

---

⁹⁾ По победата над турскиот војсководец Мустафа, Скенбербег очекува дека султанот ќе испрати казнени експедиции и се подготвува.

¹⁰⁾ Светиград кого Скендербег успеал да го одземе од Турците, е во опасност да биде нападат од војските на Мурат II.

стр. 107

Тогаш, бргу ги крена знамињата и заповеда да појдат со него 4.000 коњаници и 1.000 пешаци, па се упати кон Светиград во најголема тајност зашто знаеше дека непријателот таму ќе се улогори. Светиград беше оддалечен од Круја 480 стадии. Кога Епирецот виде дека месноста е погодна за логор, за да се обезбеди подобро, направи мост, прокопа канал и се погрижи пешаците и коњаниците да бидат распоредени на своите места, да се одредат стражи и тајно избра места погодни за заседи.

стр. 111

Утредента, во самиот изгрев, го испрати (Скендербег — Љ. Б.) Танусиј со 50.000 војници и со неколку прислужници кон Круја за да собере војска. Таму ја испрати и останатата војска со Георги Стрез, предавајќи им ги коњите и останатиот плен за да ги однесат на побезбедни места.

стр. 113

Перлат, пред да се симне на разговор, се погрижи да ги прегледа од ѕидините и од секаде планината и поблиските ридови до градот¹¹⁾ да не има некоја заседа од грбот. Потоа ги прими Варварите во градот преку една вратичка наречена дебарска. Всушност, беше испратен само еден благородник со три војника и два прислужника. Перлат ги спроведе низ средината на плоштадот и ги повика постарите граѓани на советување во храмот на Света Марија. На младината не и беше дозволено да учествува во советувањето за да не создаде некој немир.

стр. 115

Поради тоа¹²⁾, на повеќе места беа одржани тајни советувања, па макар што уште пред тоа се беа погрижиле за многу работи, а речиси сè за заштитата на местата и за обезбедување стражи во областите, одлучија да испратат пратеници кај Скендербег кои ќе го убедат војсководецот дека не треба да дозволи Амурат така неказнето да ги обеспокојува епирските градови. Затоа ако, по некоја неблагоприятна околност, жестоката душа на Тиранот¹³⁾ го заведе Светиград, тоа ќе им претставува поттик за покорување и на останатите, па истата судбина ќе им ја намени и ним за да си ја задоволи жестокоста.

---

¹¹⁾ Светиград. Турците сакаат да преговараат со граѓаните на Светиград за нивното предавање. Светиграѓаните ги одбиваат понудите на непријателот и решаваат да го бранат градот.

¹²⁾ Гласот дека Мурат II доаѓа со огромна војска да се справи со Скендербег.

¹³⁾ Султанот.

стр. 117

Додека тогаш работите главно се одвиваа преку консултации и Скендербег повеќе со зборови одошто со оружје го напаѓаше Амурата, овој (Амур. — Љ. Б.) пристапи кон опсадата на Светиград што ја беше одложил претходниот ден. Постави две огромни фрлачки машини (а само толку и донесе) на едно поизвишено место спроти градот од каде што имаше поширок поглед на ѕидините. Во оваа работа му поминаа три дена. Со чести удари издупчи доволно широк отвор во ѕидините, па на следното утро со сите знамиња и со главнината од војската почна да пристапува кон нив надевајќи се дека ниту упорноста на граѓаните ниту вештината не ќе можат да ги спречат неговите војници да го заземат градот.

стр. 121

Утрото, Скендербег испрати едни гласници кај Вранаконт, а други кај останатите градови и народи на неговото владеење за да јават за успехот и за победата на светиграѓаните.

стр. 136.

Сета заштита (на Светиград — Љ. Б.), како што рековме, ја сочинуваа војници од Дебар. Тоа племе му беше потчинето на Скендербег, но не беа секаде Епирци и јазикот не им беше секаде епирски. Во таа област има два Дебра, различни како по име така и по природата на местото. Жителите на Епир едниот го наречуваат Горен, а другиот Долен Дебар. Долен Дебар е равничарски, окружен со плодни полиња во кои има изобилие од сè. Го населуваат Албани и Епирци коишто се мошне воинствени народи. Благодарение на нивното оружје Скендербег го сочува и го прошири своето владеење и со нив ги помина сите непријатности и тешкотии. Тие му беа како некој Колофон¹⁴⁾ за секоја воена сила и бедем против непријателите. Во секое време тој од таму можеше да добие одлични луѓе што ќе се залагаат за епирското дело и како војсководители и како обични војници. Горен Дебар е планински, нерамен, но сепак плодороден. Има допирни точки со Македонија како поради близината со неа така и во однос на обичаите. Населен е од Бугари или Трибали, племе жестоко на оружје кое му беше драго на Скендербег и поради многубројните пројави на извонредна храброст, а и поради нивната приврзаност кон него. Обичаите на ова племе беа сепак послични на туѓинските одошто на епирските. Се разликуваа многу во однос на религијата од Албаните зашто ѝ припаѓаа на грчката вера, следејќи многу нејзини празноверија. Точно тука ја откри можноста оној издајник¹⁵⁾ за својот нечесен предлог. Тој знаеше дека ако Дебраните забележат во бунарот труп од некое удавено животно, тие понапред ќе се определат за потполна пропаст и ќе бидат спремни

¹⁴⁾ Стар јонски град во Мала Азија.

¹⁵⁾ Турците, откако не успеале со сила да го заземат Светиград, се обидуваат да го сторат тоа преку предавство.

да прифатат и најнеповолни услови за мир, одошто да пијат од таа вода. А тоа негово мислење не беше без основа. Зашто кога ноќта ја изгнаси водата фрлајќи куче во бунарот и кога на следното утро тоа беше забележано, веста за тоа бргу се пронесе со шепот од еден до друг низ целиот град. Завладеа големо неспокојство и скоро ќе дојдеше до бунт додека се бараше извршителот на тој злостор а не можеше да се пронајде. Сите Дебрани беа огорчени поради тоа што се предадени и оставени како страшливи овци да бидат уништени од жедта. Немаше ни еден кој не се плашеше повеќе од таква вода одошто од непријателскиот јарем. Едни бараа да се запали градот и да се направи пробив низ непријателските линии .Сметаша дека треба да се одлучат на бегство или храбро да загинат. Сепак предавањето им се чинеше најмало од сите зла... па војниците беа спремни доброволно да ги прифатат срамните услови за мир од Амурат коишто до неодамна толку достоинствено ги презираа.

стр. 155

Се зборува дека Кастриот изгубил под Светиград повеќе од 500 војници.

стр. 157

Поголемиот дел од таа зима го помина (Скенд. — Љ. Б.) под кожни шатори со оној гарнизон на влезот во Македонија. Жителите на Светиград можеа да се видат како скитаат пред вратите загрижени зашто близината на непријателскиот логор го предизвикуваше и зголемуваше стравот кај луѓето повеќе одошто може да се искаже.

стр. 169

Една ноќ (Скенд. — Љ. Б.), откако ја собра војската, во најголема тајност ја пренесе во месноста која жителите ја наречуваа Мунтиклеј од каде што можеше со подеднаква удобност да ги напаѓа непријателските позиции. Во Түменит остави само 500 војници со Танусиј и Мојсеј.

стр. 197

Имаше една планина која жителите ја наречуваа Модрич, висока и стрма од чијашто висина можеа да се набљудуваат териториите на Түрпите. Одлучи (Скенд. — Љ. Б.) тука да изгради утврдување и да го исполни со војници.

стр. 199

„Белград¹⁶⁾ е утврден град кој можеби е подеднакво или помалку оддалечен од овде (од Круја — Љ. Б.) одошто Светиград. Тој град е достоин за нашите напори и крв, ако се имаат предвид добивките и славата“.

---

¹⁶⁾ Денешен Берат во Јужна Албанија, во времето на Скендербег важна крепост,

стр. 202

Остануваше уште малку од ноќта, која како да се повлекуваше, кога Скендербег, внимавајќи преку разузнувачите на доаѓањето на Амеса (така се викаше началникот), сосем тивко зазеде дел од Модрич. Турците не го знаеја тоа и откако се искачија на планината Мокреа, навлегоа во долината што се наоѓаше измеѓу и се подготвуваа да се искачат на Модрич, па од таму, минувајќи низ внатрешноста на Провинцијата, да можат полесно да го фатат Скендербег.

стр. 208

Мојсеј беше наречен Дебранец затоа што живеше во Дебар каде што Скендербег му беше подарил многу имоти и голем дел од полето. Беше наречен уште и Мојсеј Голем Арианит. По народност беше Епирец, роден во градот Валми, од татко Музахиј и мајка Воислава. Овој Музахиј имаше два брата — Арианит, односно Голем или Коминат, кој му беше тест на Скендербег за што погоре опширно зборувавме и Владениј Голем Арианит кој со сестрата на Скендербег Ангелина го имаше синот Музахиј Ангелин, наречен така според името на мајка си.

стр. 241

Откако подготви сè за походот, на 1 март Мојсеј отпатува од Константинопол¹⁷⁾ и тоа не по оној пат по кој одеше за Себалија, туку по повообичаениот низ Тракија, а потоа низ Македонија се упати кон Дебар.

стр. 259

Кастриот се врати во Дебар, ги начули, како што велат, ушите и почна највнимателно, ден и ноќ, да го очекува доаѓањето на непријателите. Впрочем, непријателската војска веќе навлегуваше во Епир, откако го освои најголемиот дел на Македонија....

Војската (турска — Љ. Б.) навлезе во Горен Дебар, презеде мерки да се прегледа сè по патот за Охрид и да се постават разузнавачи на широко растојание кои ќе испитаат сè... Беше пет часот и тие (Турците — Љ. Б.) или очекуваа дека коњицата ќе го следи Скендербег, а тие според неа го утврдуваа правецот на неговото движење или пак намераваа да ги закрепнат своите сили истоштени како поради долгите напори така и од жештината. Се движеа бавно близу до Оронихеј (така се вика местото во истиот Дебар) и се запреа до местото коешто во други прилики, обично служеше за наш логор, па таму подигнаа шатори.

---

¹⁷⁾ Мојсеј Голем, еден од најблиските соборци на Скендербег, подлажан со примамливи ветувања, преминал на страната на Турците. Неговото предавство го чинело Скендербег големи загуби.

Поради тоа¹⁸⁾ беа повикани благородниците и привржениците на војската, оптиматите и некои дебрани од сите места кои го помагаа потфатот. Сите тие дојдоа во Долен Дебар, во вообичаениот логор.

Скендербег го остави Мојсеј да ја чува војската, а самиот тој нешто повеќе од три дена помина во Круја за да сврши некои работи, главно, да ја врати сопругата и фамилијата од Петра Алба. Потоа се врати во Дебар, ги начули ушите, како што велат, и бјудно внимавајќи, ден и ноќ, почна да го очекува доаѓањето на непријателите.

Поради тоа¹⁹⁾ веднаш ја напушти (Скенд. — Љ. Б.) Круја и со голема брзина, речиси, долета до Дебар. Таму ја собра војската, ги обнови набрзина легиите и со нетрпение го очекуваше непријателот. Овој не се забави многу. По неколку дена пристигна на повеќе од 10.000 чекори оддалеченост од позициите на Кастриот, ги забодe знамињата, но не ги нападна нашите територии. Епирецот воопшто не се покрена. Кога разбра дека се приближуваат (неприј. — Љ. Б.) им заповеда на легиите да чекаат само на неговиот знак и се задржа во логорот. Зашто кога се рече дека толкаво множество непријатели доаѓа, очекуваше тие лесно да се префрлат на тие места за да го нападнаат. Но кога преку планинските стражи и набљудувачите дозна дека ги поставиле шаторите под Охрид и дека таму се сместиле, поставувајќи го целиот воен багаж, си помисли дека, откако ќе се окрепат, на следниот ден ќе го дигнат логорот и ќе се впуштат во борба. Во текот на ноќта во најголема тишина, некои ритчиња и соседни долини ги исполни со војници за да го затвори центарот и за да ги оневозможи нивните заседи, во колку борбата се одвива на тоа место. Скоро цели три дена и три ноќи изгуби во напразно исчекување, но никаде не беше забележан ниту некој војник ниту се почувствува некакво движење. Скендербег не можеше повеќе да чека и одлучи на следниот ден да ги крене знамињата и да се судри со непријателот. Беше соопштено дека противничката војска се поделила на два дела. Со едната половина Хамур останал тука, а Синан со другата се упатил во рамниот Полог, кон Мокреа, каде што се наоѓаше приодот кон Горен Дебар и Модрич. Охрид, кој беше во рацете на Хамур, е свртен кон Долен Дебар и Светиград кој исто така беше во непријателска власт. На тој начин сосем молкум го поделија Дебар за да го држат непрестајно противникот неспокоен и да го имаат пред очи од секаде. Овие гарнизони беа оддалечени меѓусебно повеќе од 30.000 чекори, колкаво што е и растојанието меѓу Светиград и Модрич... Наскоро и оваа војска (на Скенд. — Љ. Б.) се раздели, но не на еднакви

¹⁸⁾ Доаѓањето на Исаак паша и Амеса (внукот на Скендербег — Хамза кој преминал на турска страна) со голема војска против Скендербег.

¹⁹⁾ Турската воена експедиција против Скендербег предводена од Хамур и Синан паша.

делови. Танусиј, еден од внуците на Стрез и Пејко Емануел беа испратени со една третина од војската против Синан во Долен Дебар за да го прифатат нападот ако биде потребно. Таму опасноста беше помала и влегувањето во нашите територии беше потешко поради неудобноста на теренот и природната утврденост, како и поради долините на Мокреа што секаде беа испресечени со многу ридови што му припаѓаа на Горен Дебар и го делеше епирското владеење од териториите на непријателот... Самиот тој (Скенд. — Љ. Б.) со Мојсеј ја задржа во Горен Дебар останатата војска.

стр. 277

Скендербег, со повеќе од 1.000 коњаници, се упати кон Охрид, водејќи ја мошне внимателно војската преку некои брда и нерамен терен за да не може да биде опсаден од непријателот центарот меѓу Светиград и нивните позиции.

стр. 278

Скендербег одлучи да го одложи тоа решение (за судир со непријателите — Љ. Б.) за друго време зашто веќе настапуваше зимата. Го остави Мојсеј со вообичаената главнина од војската да ја чува Провинцијата. Од останатата војска најголем дел распушти, а тој самиот со малкумина отиде во Долен Дебар што го држеше Танусиј.

стр. 281

Скендербег во тоа време воопшто не го кршеше мировниот договор што го склопил со Хамур и Синан, освен ако без негово знаење се појавеше некој поединечен воен судир. Го посетуваше Дебар и останатите места во Провинцијата. Изгради многу за потребите и разубавувањето и проширувањето на провинциските градови. Особено во Ематија каде имаше многу стари споменици кои требаше да се обноват.

стр. 301

Скендербег ги исполни достапните патишта, меѓу манипулите, со одбрани војници, со своите Дебрани и Македонци кои го сочинуваа лесното вооружување.

стр. 308

Скендербег, предупреден веднаш за ова²⁰⁾ од страна на своите пријатели, му излезе во пресрет (на Синан — Љ. Б.) со 8.000 коњаници и пешаци кај една планина наречена Мокреа што Синан намерааше да ја помине со својата војска. Ја зазеде преку ноќта, го нападна Синан одненадеж и го разби со сета негова војска... Речиси во исто време Асанбег беше победен одовде Охрид со 30.000 војници.

---

²⁰⁾ Додека Скендербег бил во Апулија, султанот Мехмед II решава да ја искористи приликата и праќа во Епир голема војска на чело со Синан паша и Асан бег.

стр. 309

Кога дојде во близината на Скопје, Епирецот испрати разузнавачи, па штом даде знак за напад, ги пушти уздите и се втурна кон непријателот.

стр. 331

На Скендербег му беше јавено дека началникот на Мехмед Сереметиј со опромна војска дошол во териториите на Тракија и Македонија. Скендербег одлучи на секој начин да му излезе во пресрет и ако може да се сретне со него. Сереметиј беше дошол тука да ја чува земјата и границите и да ги оневозможува нападите на Скендербег кој својата војска делумно беше ја сместил во градот Охрид, кого жителите го наречуваат Алхриа, а делумно надвор, во предградијата... Близу до градот имаше езеро од кое истечува реката Дрим, мошне голема и позната по изобилието на риби од разни видови.

стр. 334

Кога овој (Балабан паша — Љ. Б.) дојде до градот Охрид и до границите на Македонија, изврши смотра на својата војска и тајно му испрати големи дарови на Скендербег за да го придобие за себе, ако случајно неговата војска биде разбиена и тој самиот заробен, да не го убие.

стр. 335

Логорот на Скендербег се наоѓаше во една широка и блага долина која се протегаше на далеку, наречена Валахија. Турците го поставија логорот од другата страна на долината, покрај една планина со која свршува Валахија.

стр. 336

„Во никој случај не влегувајте во оние теснини ниту во Валахиските чатали, ни понатаму зашто таму демнат турските заседи...“²¹⁾

стр. 337

Балабан, кому што му беше доверена Провинцијата од врховниот владетел (султанот Мехмед II — Љ. Б.) за да ја продолжи војната со Скендербег, со обновена и пополнета војска се врати до Охрид, град што се наоѓа на границата на Македонија, со 15.000 коњаници и 3.000 пешаци.

стр. 338

Еден ден (Балаб. — Љ. Б.), кога му се укажа прилика, без да биде забележан од стражите на Скендербег, го постави својот логор во месноста, Оронихеј што се наоѓа во Горен Дебар и одненадеж го нападна него (Скендербег — Љ. Б.).

---

²¹⁾ Скендербег ги предупредува своите војници пред судирот со непријателите.

стр. 339

Откако ги заврши овие работи (се помоли на бога, ги охрабрил и ги дарувал војниците — Љ. Б.), Скендербег ја одведе својата војска во мошне широка светиградска рамнина каде што беше стигнал Балабан со војската.

стр. 347

Меѓу Балабан и Скендербег се разгоре жесток бој. И на двете страни настана крваво клање. Тука беа двајцата војсководители, поголемиот дел од епирската коњица и пешадија, старите крујски војници, Дебраните, племе тврдо на оружје кои најпрво се втурнаа во првата бојна линија и ги кренаа знамињата од местото.

стр. 351

Танусиј испрати писмо во кое се јавуваше за доаѓањето на дебарската коњица²²) (во Круја — Љ. Б.). Тоа писмо беше пренесено преку плоштадот до куријата. Сите беа возбудени. Пред вратите на куријата беше се собрала огромна толпа луѓе, така што гласникот не можеше да влезе. Го задржуваа со прашања и бараа писмото првин да се прочита на плоштадот, а потоа во куријата.

стр. 364

Овој (Балаб. — Љ. Б.) дојде до една мошне широка рамнина, која жителите ја наречуваат Саура и се наоѓа близу до реката Скомбин и постави логор во владеењето на Хиаранит Коминат, тестот на Скендербег.

---

²²) И за победата на Скендербег над турскиот војсководец Јакул,